

СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ КІЛЬКІСНОЇ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

SYSTEM OF INDICES FOR QUANTITATIVE ESTIMATION OF EFFICIENCY OF THE REGION POTENTIAL USE

Паршина М.Ю.

викладач кафедри міжнародних
економічних відносин та економічної теорії,
Університет імені Альфреда Нобеля

У статті надано теоретичний базис формування поняття «ефективність використання потенціалу регіону». З метою формування рішень з підвищення ефективності використання потенціалу регіону запропоновано систему показників. Розроблено методичний підхід до кількісної оцінки ефективності використання потенціалу регіону. За результатами кількісної оцінки сформовано групи регіонів. Запропонований підхід покладено в основу формування рішень з підвищення потенціалу регіону та ефективності його використання.

Ключові слова: потенціал регіону, ефективність використання потенціалу регіону, кількісна оцінка, система показників.

В статье представлен теоретический базис формирования понятия «эффективность использования потенциала региона». С целью формирования решений по повышению эффективности использования потенциала региона предложена система показателей. Разработан методический подход для количественной оценке эффективности использования потенциала региона. По результатам количественной оценки сформированы группы регионов. Предложенный подход положен в основу формирования решений по повышению потенциала региона и эффективности его использования.

Ключевые слова: потенциал региона, эффективность использования потенциала региона, количественная оценка, система показателей.

The theoretical base of concept forming of «efficiency of the region potential use» has been given in the article. The system of indices for decision forming on the increase of efficiency of the region potential use has been offered. The methodical approach to the quantitative estimation of efficiency of the region potential use has been developed. The groups of regions as a result of the quantitative estimation have been formed. Offered approach has been put in the basis of decisions making on the increase of region potential and efficiency of the region potential use.

Keywords: potential of region, efficiency of the region potential use, quantitative estimation, system of indices.

Постановка проблеми. Забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку національного господарства потребує наукового обґрунтування рішень спрямованих на вдосконалення регіональної політики.

Зазначимо, що рівень економічного зростання будь-якої економічної системи залежить від побудови механізмів ефективного використання потенціалу. Всебічна характеристика сукупного потенціалу з визначенням його особливостей дозволяє визначити пропорції, що формуються в економіці регіону, а також дозволяє з'ясувати, наскільки вони сприяють вирішенню стратегічних завдань соціально-економічного розвитку кожного регіону. Також адекватна оцінка існуючих ресурсів дозволить вирішувати завдання оптимізації економічних пропорцій потенціалу регіону на основі критерію економічного зростання, інноваційного та соціального розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Значна кількість сучасних наукових робіт присвячена проблемі управління потенціалу на рівні країн, регіонів та окремих підприємств. Питанням формування, управління та оцінки потенціалу економічних систем різних рівнів присвячена значна кількість робіт вітчизняних та закордонних вчених. Серед таких робіт слід зазначити публікації Т.А. Ашимбаєва, Д.В. Ворогушиної, Е. Горбунова, М.Н. Губанова, Л.С. Ладонько, Е.В. Лапіна, М.В. Макаренко, В.В. Максимова, О.І. Олексюка, І.М. Репіної, А.П. Романової, А.І. Татаркиної, О.С. Федоніна та ін.

Однак результати проведених досліджень свідчать про відсутність наукових робіт, в яких на системному рівні розглянуті питання розробки науково-методичних підходів з поєднанням економіко-математичних методів і моделей кількісної оцінки потенціалу регіону та ефектив-

ності його використання, на підставі яких можна було б дослідити зміни рівня ефективності використання потенціалу регіону із запровадженням системного підходу та методів системної динаміки. Вирішення такого завдання надасть можливість врахувати динамічні зміни зовнішнього середовища, що є актуальним для сучасних умов економічної глобалізації та сформувати основу науково обґрунтованого прийняття управлінських рішень з підвищення ефективності використання потенціалу кожного регіону з урахуванням його регіональних особливостей.

За результатами досліджень [1, 2 та ін.] можна зазначити домінування ресурсного та цільового підходів до оцінки потенціалу. Зокрема, автор роботи [2] пропонує створювати центри оцінки та використання наявного ресурсного потенціалу. У відповідності до цільового підходу оцінка потенціалу зводиться до визначення здатності суб'єкта господарювання здійснювати подальшу діяльність і досягати поставлених цілей на основі використання системи наявних ресурсів [3, 4, 5, 6, 7 та ін.].

Вартісний підхід використовує автор роботи [8], при цьому вважає, що оцінка потенціалу регіону уявляє собою вартісне оцінювання його складових потенціалів: природно-ресурсного, інвестиційного, трудового та соціально-економічного. Розроблено методичний підхід щодо вартісної оцінки та використання трудового потенціалу [9]. Існують також інші підходи щодо оцінки потенціалу [10].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість наукових досліджень залишаються невирішеними питання комплексного дослідження потенціалу регіону, що дозволить детально вивчити економічні процеси з виявленням закономірностей, що впливають на ефективність використання потенціалу регіону. Для вирішення таких питань необхідно сформулювати систему показників та розробити методичний підхід до кількісної оцінки ефективності використання потенціалу регіону. На нашу думку це дозволить оперативним чином визначати можливості економічної системи регіонального рівня, виявляти приховані резерви і формувати шляхи ефективного використання потенціалу регіональних систем.

Мета статті полягає у формуванні системи показників та розробці методичного підходу до кількісної оцінки ефективності використання потенціалу регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. В результаті узагальнення результатів досліджень сучасних учених з урахуванням ресурсного підходу, вважаємо доцільним розглядати потенціал регіону як здатність регіональної економічної системи до функціонування, заснованої на наявності ресурсів.

Узагальнення різних підходів до оцінки ефективності використання потенціалу дозволяють

звести її до визначення здатності функціонування регіону як складної економічної системи з метою досягнення поставлених цілей на основі використання системи наявних ресурсів. При використанні ресурсного напрямку, слід виконати оцінку потенціалу, яка може бути зведена до визначення вартості регіональних ресурсів, до яких слід віднести сукупність матеріальних, енергетичних, інформаційних і фінансових засобів, а також трудових ресурсів, які використовуються (або можуть бути використаними) в процесі виробництва на рівні регіону. Потенціал регіону, таким чином, слід розглядати як єдність матеріальних, трудових, енергетичних, природних і фінансових можливостей. Таким чином, потенціал відображає можливості регіону як складної економічної системи до економічного розвитку.

Для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень необхідно розробити комплексну модель оцінки потенціалу, що дозволяє не тільки кількісно оцінити складові потенціалу, але і моделювати різні наслідки прийняття управлінських рішень. На основі таких моделей планується проведення досліджень потенціалу регіону і його елементів, що залежить від багатьох факторів та дозволяє визначати умови ефективного використання потенціалу регіону.

В результаті узагальнення результатів досліджень сучасних учених з урахуванням ресурсного підходу, нами було запропоновано розглядати потенціал регіону як здатність регіональної економічної системи до функціонування, заснованої на наявності ресурсів. Потенціал регіону представлено у вигляді інтегральної оцінки потенційних можливостей, ув'язнених в ресурсному потенціалі і реалізації їх для досягнення економічного результату.

Ефективність використання потенціалу регіону пропонується розглядати як комплексну категорію, а саме, як деяке становище регіональної економічної системи, та як віддзеркалення дій певних рівнів регіонального управління. Зважаючи на це, маємо надати більш ширше визначення ефективності використання потенціалу регіону та будемо розглядати цю економічну категорію як результат впровадження рішень, що спрямовані на підвищення ефективності використання регіональних ресурсів з метою забезпечення всебічного розвитку регіону.

На рис. 1 представлено теоретичний базис формування поняття «ефективність використання потенціалу регіону».

В ході досліджень зазначені невирішеними питання комплексного дослідження потенціалу регіону та ефективності його використання з розробкою відповідного методичного інструментарію, що дозволить надати системну оцінку та створити основу формування управлінських рішень з підвищення ефективності використання потенціалу регіону. Таким чином, доведено необхідність формування системи показників кількісної оцінки ефективності вико-

ристання потенціалу регіону. Формування такої системи показників вимагає обґрунтування концепції кількісної оцінки з використанням методичного підходу, який передбачає проведення досліджень на системному рівні з визначенням множини факторів, що впливають на потенціал регіону й рівень ефективності його використання, та встановлення існуючих взаємозв'язків як основи формування управлінських рішень.

В основу узагальненої оцінки ефективності використання потенціалу регіону покладено підхід, заснований на аналізі та порівнянні узагальненого показника – валового регіонального продукту, який характеризує рівень розвитку економіки регіону та вважається узагальненим показником ефективності регіонального розвитку. На підґрунті класичного визначення терміну ефективності та враховуючи економічну сутність валової доданої вартості (як ефекту, результативності регіональної економіки), пропонуємо кількісне визначення узагальненого показника ефективності використання потенціалу регіону у вигляді відношення корисного ефекту регіону до потенціалу регіону:

$$ЕВП_{ij} = \frac{ВДВ_{ij}}{P_{ij}}, \quad (1)$$

де $ЕВП_{ij}$ – показник ефективності використання потенціалу i -го регіону за j -й період часу,

$ВДВ_{ij}$ – валова додана вартість, створена регіональною економікою i -го регіону за j -й період часу,

P_{ij} – потенціал i -го регіону за j -й період часу.

За результатами систематизації інформації та з метою здійснення кількісної оцінки ефектив-

ності використання потенціалу регіону, запропоновано систему показників. Зокрема, з метою отримання аналітичних результатів запропоновано визначення потенціалоємності регіону, як у загальному визначенні, так і у деталізованому. Зокрема, потенціалоємність регіону у загальному визначенні:

$$ПЄ_{ij} = \frac{P_{ij}}{ВДВ_{ij}}. \quad (2)$$

Враховуючи запропоноване визначення потенціалу регіону у вигляді сукупності складових потенціалів: промислового, наукового, фінансового, кадрового, природно-ресурсного, споживчого, інноваційного та інвестиційного. У формалізованому вигляді сукупний потенціал буде визначатися за формулою:

$$P_{ij} = \sum (P_{ij}^{пром} + P_{ij}^{наук} + P_{ij}^{фін} + P_{ij}^{кадр} + P_{ij}^{мруд} + P_{ij}^{пр-рес} + P_{ij}^{спож} + P_{ij}^{іннов} + P_{ij}^{інв}) \quad (3)$$

Таким чином запропоновано розрахунок потенціалоємності регіону за кожною складовою з наданням економічної сутності. Зокрема, потенціалоємність регіону за промисловою складовою визначається в умовних одиницях за формулою:

$$ПЄ_{ij} = \frac{P_{ij}^{пром}}{ВДВ_{ij}}, \quad (4)$$

що дозволяє визначити кількість одиниць промислового потенціалу регіону, що приходяться на одну грошову одиницю корисного ефекту регіону.

Таким чином, за результатами систематизації інформації та з метою здійснення комплекс-

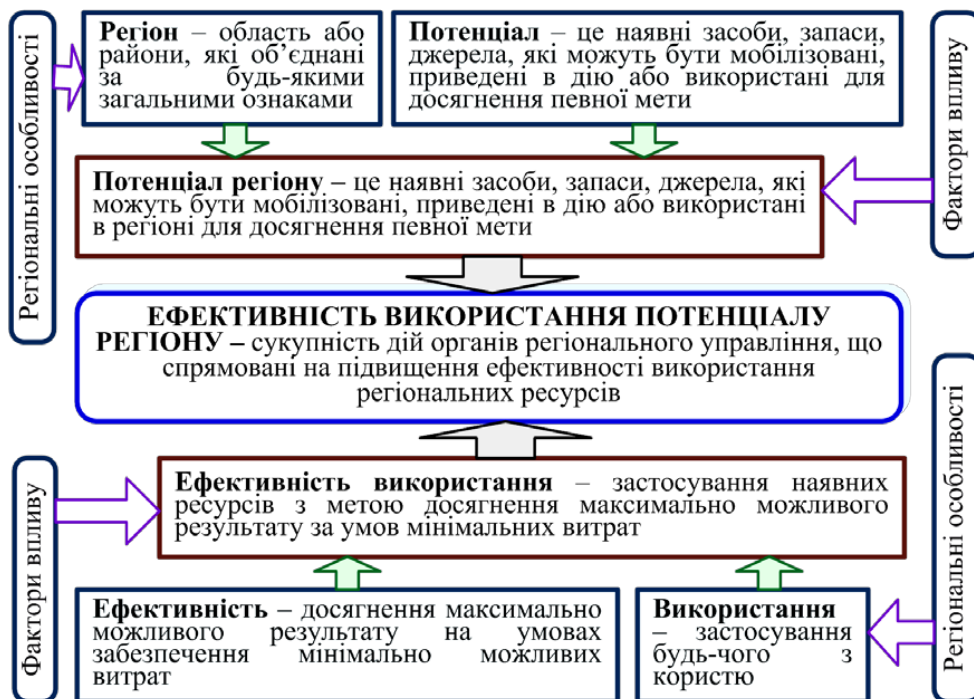


Рис. 1. Теоретичний базис формування поняття «ефективність використання потенціалу регіону»

сної оцінки ефективності використання потенціалу регіону, пропонуємо систему показників, які містить дві групи. До першої групи віднесені загальні показники (табл. 1), за допомогою яких здійснюється оцінка ефективності використання потенціалу регіону на макrorівні, та до другої групи – спеціалізовані (табл. 2), за допомогою яких здійснюється оцінка ефективності використання потенціалу регіону за кожною складовою потенціалу.

Розроблено методичний підхід до кількісної оцінки ефективності використання потенціалу регіону (рис. 2), який ґрунтується на запропонованій системі показників потенціалоємності регіону за складовими та загальному показнику

ефективності використання потенціалу регіону у вигляді відношення корисного ефекту регіону до потенціалу регіону, що дозволяє сформулювати аналітичну основу формування заходів з підвищення ефективності використання потенціалу регіонів України.

Використання розробленого методичного підходу дозволило визначити дев'ять груп регіонів з урахуванням потенціалу регіонів й ефективності використання потенціалу регіонів (рис. 3) Проведені дослідження дозволяють зазначити, що потенціал на рівні регіонів України використовується з різним рівнем ефективності. В ході досліджень отримано комплекс багатofакторних економіко-математичних

Таблиця 1

Загальні показники оцінки ефективності використання потенціалу регіону

Позначення показників	Назва показника
$ВРП_{ij}$	валовий регіональний продукт i -го регіону за j -й період часу
$ВДВ_{ij}$	валова додана вартість, створена регіональною економікою i -го регіону за j -й період часу
$ПС_{ij}$	проміжне споживання i -го регіону за j -й період часу
$ЕЕ_{ij}$	$ЕЕ_{ij} = \frac{ВДВ_{ij}}{ПС_{ij}}$ – рівень ефективності економіки i -го регіону за j -й період часу
$\Delta ВРП_{ij}, \Delta ВДВ_{ij}, \Delta ПС_{ij}, \Delta РЕ_{ij}$	темпи зростання зазначених показників

Таблиця 2

Спеціалізовані показники оцінки ефективності використання потенціалу регіону

Показник	Методика розрахунку	Визначення економічної сутності
Ефективність використання потенціалу регіону	$ЕЕ_{ij} = \frac{ВДВ_{ij}}{P_{ij}}$	кількість одиниць корисного ефекту регіону, яка міститься в одиниці потенціалу регіону
Потенціалоємність регіону у загальному визначенні	$ПЕ_{ij} = \frac{P_{ij}}{ВДВ_{ij}}$	кількість одиниць потенціалу, які приходяться на одну грошову одиницю корисного ефекту регіону, визначеного у вигляді валової доданої вартості
Потенціалоємність регіону за промисловою складовою	$ПЕ_{ij} = \frac{P_{ij}^{пром}}{ВДВ_{ij}}$	кількість одиниць промислового потенціалу регіону, які приходяться на одну грошову одиницю корисного ефекту регіону
Потенціалоємність регіону за науковою складовою	$ПЕ_{ij} = \frac{P_{ij}^{наук}}{ВДВ_{ij}}$	кількість одиниць наукового потенціалу регіону, які приходяться на одну грошову одиницю корисного ефекту регіону
Потенціалоємність регіону за фінансовою складовою	$ПЕ_{ij} = \frac{P_{ij}^{фін}}{ВДВ_{ij}}$	кількість одиниць фінансового потенціалу регіону, які приходяться на одну грошову одиницю корисного ефекту регіону
Потенціалоємність регіону за кадровою складовою	$ПЕ_{ij} = \frac{P_{ij}^{кадр}}{ВДВ_{ij}}$	кількість одиниць кадрового потенціалу регіону, які приходяться на одну грошову одиницю корисного ефекту регіону
Потенціалоємність регіону за складовою природно-ресурсного потенціалу	$ПЕ_{ij} = \frac{P_{ij}^{пр-рес}}{ВДВ_{ij}}$	кількість одиниць природно-ресурсного потенціалу регіону, які приходяться на одну грошову одиницю корисного ефекту регіону
Потенціалоємність регіону за складовою споживчого потенціалу	$ПЕ_{ij} = \frac{P_{ij}^{спож}}{ВДВ_{ij}}$	кількість одиниць споживчого потенціалу регіону, які приходяться на одну грошову одиницю корисного ефекту регіону
Потенціалоємність регіону за складовою інноваційного потенціалу	$ПЕ_{ij} = \frac{P_{ij}^{іннов}}{ВДВ_{ij}}$	кількість одиниць інноваційного потенціалу регіону, які приходяться на одну грошову одиницю корисного ефекту регіону
Потенціалоємність регіону за складовою інвестиційного потенціалу	$ПЕ_{ij} = \frac{P_{ij}^{інв}}{ВДВ_{ij}}$	кількість одиниць інвестиційного потенціалу регіону, які приходяться на одну грошову одиницю корисного ефекту регіону

моделей – взаємозв'язків показника ефективності використання потенціалу від факторів для кожної групи регіонів.

Запропонований підхід покладено в основу формування рішень з підвищення потенціалу регіону та ефективності його використання. Формування рішень ґрунтується на стратегічному, тактичному та оперативному рівнях планування та передбачає здійснення моніторингу стану регіонального розвитку зі створенням умов ефективного використання всіх існуючих в суспільстві ресурсів: матеріальних; інтелектуальних; фінансових; інформаційних; демографічних тощо. У процесі вирішення поставлених завдань запропоновано здійснення моніторингу з прогно-

зуванням ступеня впливу змін у функціонуванні та розвитку галузей регіону на соціально-економічне становище, що надає можливість своєчасно вживати необхідні заходи як в економічній, так і соціальній сферах діяльності.

Особливим завданням оцінки ефективності є визначення найбільш впливових факторів на зростання валової доданої вартості як основного показника ефекту, що має бути основою формування рішень, спрямованих на підвищення ефективності використання потенціалу регіону.

Вважаємо, що формування таких рішень є безумовно пов'язаним з визначенням умов раціонального використання всіх видів ресурсів.

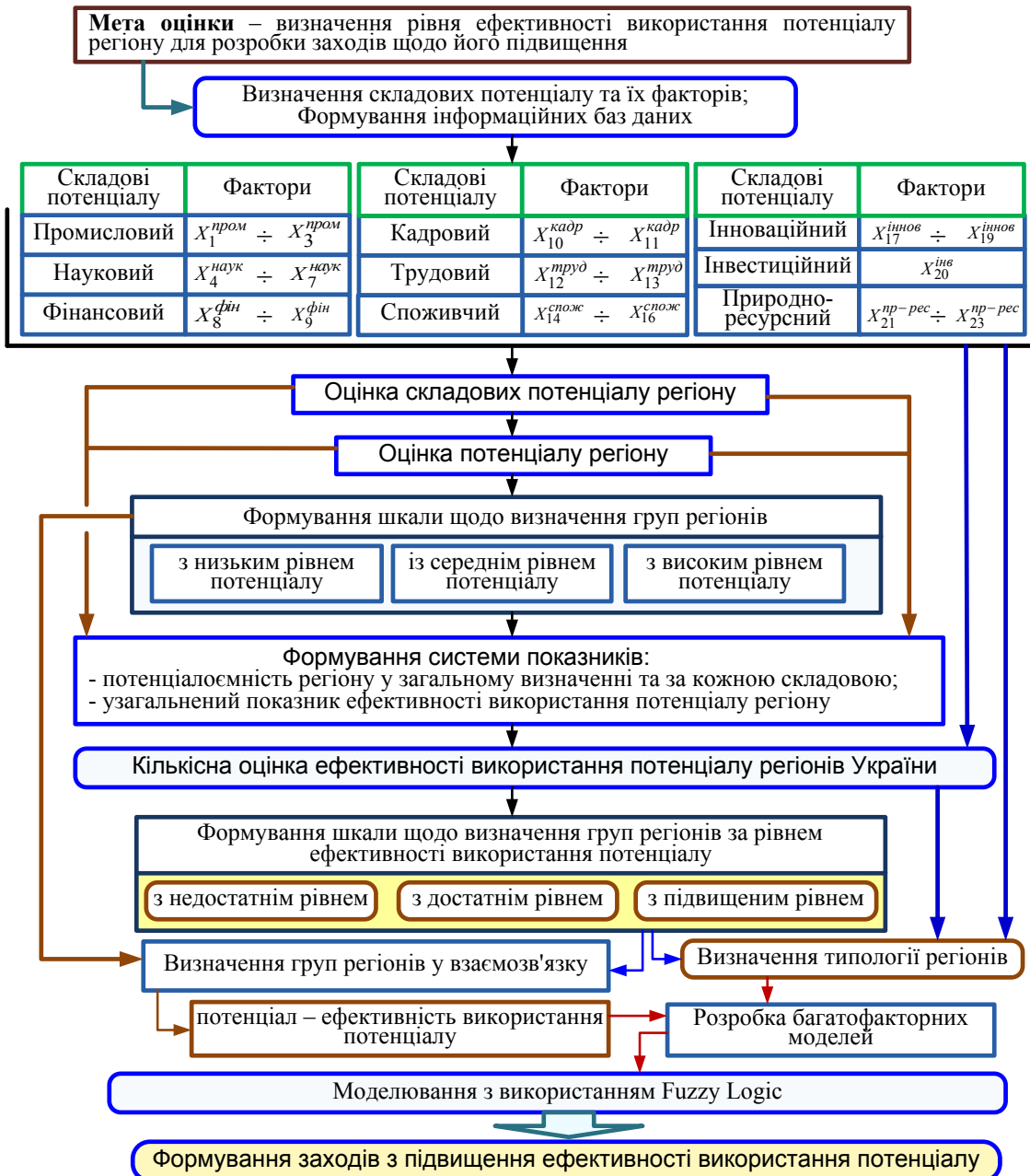


Рис. 2. Методичний підхід до кількісної оцінки ефективності використання потенціалу регіону

Однак маємо зазначити, що здійснення процесів наукового обґрунтування таких рішень потребує використання нової методології та сучасних систем обробки значних обсягів економічної інформації, яка до речі, є неструктурованою та має тенденцію до постійного накопичення, а також збільшення її обсягів. Щодо формування рішень з підвищення рівня ефективності використання потенціалу, мають бути задіяними сучасні аналітичні методи досліджень складних економічних систем, особливої уваги при цьому заслуговують нові наукові підходи до обробки неструктурованої та нечіткої інформації.

Результати проведених досліджень свідчать про відсутність наукових робіт, в яких питання дослідження ефективності використання потенціалу регіону розглянуті на системному рівні з використанням сучасних методів обробки економічної інформації та формуванням на цій основі наукового обґрунтування стратегічних рішень з управління потенціалом та його складових елементів. Вирішення таких питань потребує розробки нових науково-методичних підходів до моделювання ефективності використання потенціалу регіону з використанням сучасних методів обробки неструктурованої та нечіткої інформації, економіко-математичних методів і моделей системної динаміки.

Також зазначимо, що концепція розвитку регіону повинна складатися з трьох взаємодіючих і взаємозалежних елементів. До цих елементів можна віднести: конкурентне середовище, адаптовані до умов конкурентного середовища підприємства і політика, що представляє собою інструмент державного регулювання. У зв'язку з цим регіональна політика повинна охоплювати наступні основні напрямки: визначення співвідношення рухомих сил регіонального розвитку та забезпечення їх взаємодії (державний і приватний сектори економіки, внутрішні і зовнішні чинники розвитку регіону і засоби); співвідно-

шення загальнодержавного та регіонального аспектів розвитку, центрального та регіонального рівнів управління економікою; підвищення ефективності використання потенціалу промислових регіонів тощо.

У сучасних економічних умовах до основних завдань розвитку економічного потенціалу регіонів можна віднести:

- формування та реалізація структурної, інвестиційної, інноваційної та науково-технічної політики в регіонах, а також створення і розвиток відповідної інфраструктури;
- економічна і соціальна трансформація, яка призводить до якісно нового стану суспільства в регіонах;
- забезпечення розширеного відтворення умов життєдіяльності населення регіону, високого рівня і якості життя;
- формування умов і механізмів зміцнення економічної зони регіону і суб'єктів господарювання.
- реалізація програм щодо забезпечення екологічної безпеки та захисту навколишнього середовища в регіонах;
- створення механізмів аналізу, прогнозування та вирішення проблем стратегічного і тактичного рівнів.

Мета промислової політики держави та інструменти їх реалізації, повинні бути розподіленими та чітко визначеними за рівнями управління. Тому, регіональна політика повинна відповідати цілям і завданням держави. До основних стратегічних завдань регіонального розвитку можна віднести: модернізація інфраструктури регіонів, поліпшення рівня економічного стану за рахунок впровадження заходів з підвищення ефективності використання потенціалу; усунення диспропорцій у соціально-економічному становищі регіонів; формування територіально-виробничих комплексів і промислових вузлів за основними логістичними напрямками; стимулю-



Рис. 3. Матриця «Потенціал регіону – Ефективність використання потенціалу регіону»

вання розвитку експортних виробництв в регіонах; формування вільних економічних зон, а також технопарків, як регіональних центрів впровадження досягнень науки, прискорення економічного та соціального прогресу та створення умов для виходу регіональної економіки на міжнаціональний рівень.

Висновки. Концепція управління потенціалом регіону повинна бути орієнтованою на виявлення, оцінку і підвищення ефективності його використання за рахунок прискорення позитивної економічної динаміки та прийняття відповідних управлінських рішень на регіональному рівні.

Потенціал регіонів необхідно розглядати як узагальнену характеристику рівня розвитку економіки, в яку входять економічні ресурси та економічні результати. Регіональна політика має бути спрямованою на підвищення ефективності використання потенціалу з урахуванням визначених типів регіонів, а пріоритетними напрямками розвитку в регіонах мають бути сфери економічної діяльності, які мають домінуючий вплив на результативність. Регіони з домінуючим випуском промислової продукції, тобто промислові регіони, потребують першочергового розвитку відповідних галузей промисловості з формуванням науково-технічних програм.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Веснин В.Р. Стратегическое управление / Веснин В.Р. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. – 318 с.
2. Кочетков В.В. Концепція центру ресурсного потенціалу підприємства / В.В. Кочетков // Прометей: регіональний збірник наукових праць з економіки / Донецький державний університет управління МОН України; Інститут економіки промисловості НАН України. – Донецьк: Юго-Восток, 2013. – Вип. 3(42). – С. 120–123.
3. Ворогушина Д.В. Оценка величины и уровня использования экономического потенциала региональной экономической системы / Д.В. Ворогушина // Вестник ВГУ, Серия: Системный анализ и информационные технологии, 2009. – №2. – С.81–89.
4. Лапин Е.В. Экономический потенциал предприятия / Лапин Е.В. – Сумы: Университетская книга, 2002. – 310 с.
5. Бурдун А.В. Цілі та критерії соціально-економічного розвитку регіону / А.В. Бурдун. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2008-1/doc/2/14.pdf>.
6. Бухаріна Л.М. Управлінська концепція стратегічного цілепокладання регіону в контексті економічної синергетики / Л.М. Бухаріна // Наука й економіка. – 2012. – №3(27). – С. 139–144.
7. Назаренко С.А. Формування програмно-цільового підходу до розвитку кластера / С.А. Назаренко, В.Ф. Проскура // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2012. – Вип. №34. – С. 66–75.
8. Ковальська Л.С. Методичний підхід до оцінювання регіонального потенціалу / Л.С. Ковальська // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2012. – №4. – С. 38–43.
9. Ігнатенко М.В. Економічні регулятори ефективного розвитку промислових підприємств: автореф. дис.. канд. екон. наук: 08.00.05 / М.В. Ігнатенко; Ужгород. нац. ун-т. – Ужгород, 2008. – 20 с.
10. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посібник / О.С. Федонін, І.М. Рєпіна, О.І. Олексюк. – К.: КНЕУ, 2004. – 316 с.